

Hotet mot demokratin

Svenska soldater som drömde
om att bli Hitlers hjältar

Speltid: 24 min

Från: 13 år och uppåt

Ämne: Historia, samhällskunskap

Produktionsland:
Sverige 2018

Svensk version:
© Cinebox, 2018

Ansvarig utgivare:
Ann Nordström

Filmnr: EDU0131

För ytterligare källinformation:
Kontakta Cinebox
08-445 25 50

Nyckelord

andra världskriget, nazism, SS, nationalsocialism, Hitler, koncentrationsläger, Förintelsen, krigsförbrytelser, folkmord, 1900-tal, främlingsfientlighet, rasism, populism

Sammanfattning

Nationalsocialistiska och nazistiska rörelser i Sverige idag har rötter i tidigt 1900-tal. Drygt 200 svenska soldater drömde om att bli Hitlers hjältar, men i stället blev de föraktade förlorare. Sverige var ett jordbruksland i förvandling med depression, fattigdom och arbetslöshet. Världens första nazistiska parti utanför tysktalande länder grundades i Deje i Värmland. Efter kriget tjänade många på att hålla tyst om tyskvänlighet och svensk nazism. Men vi måste minnas. 2010 hittades listor över judiska personer, deras härkomst och bostadsort. Dessutom fanns ritningar med planerade arbetsläger för användning om tyskarna skulle ta sig till Sverige.

Rasism, nazism och främlingsfientlighet får inte bagatelliseras. Att slå vakt om människors lika värde och värna vår demokrati är av största vikt också i dag.

Referat

De svenska blivande SS-soldaterna växte upp i ett Sverige som var ett jordbruksland i förändring. 1930-talets depression drabbade även Sverige och förde med sig arbetslöshet och fattigdom. Demokratin var dessutom något helt nytt vid den här tiden.

Tyskland var landet som många såg upp till, trots det som hände under första världskriget. I skolan var tyska förstaspråket och kungen hade gift sig med en tyska. För många började drömmarna om att få bli krigshjältar i ett nytt Storgermania.

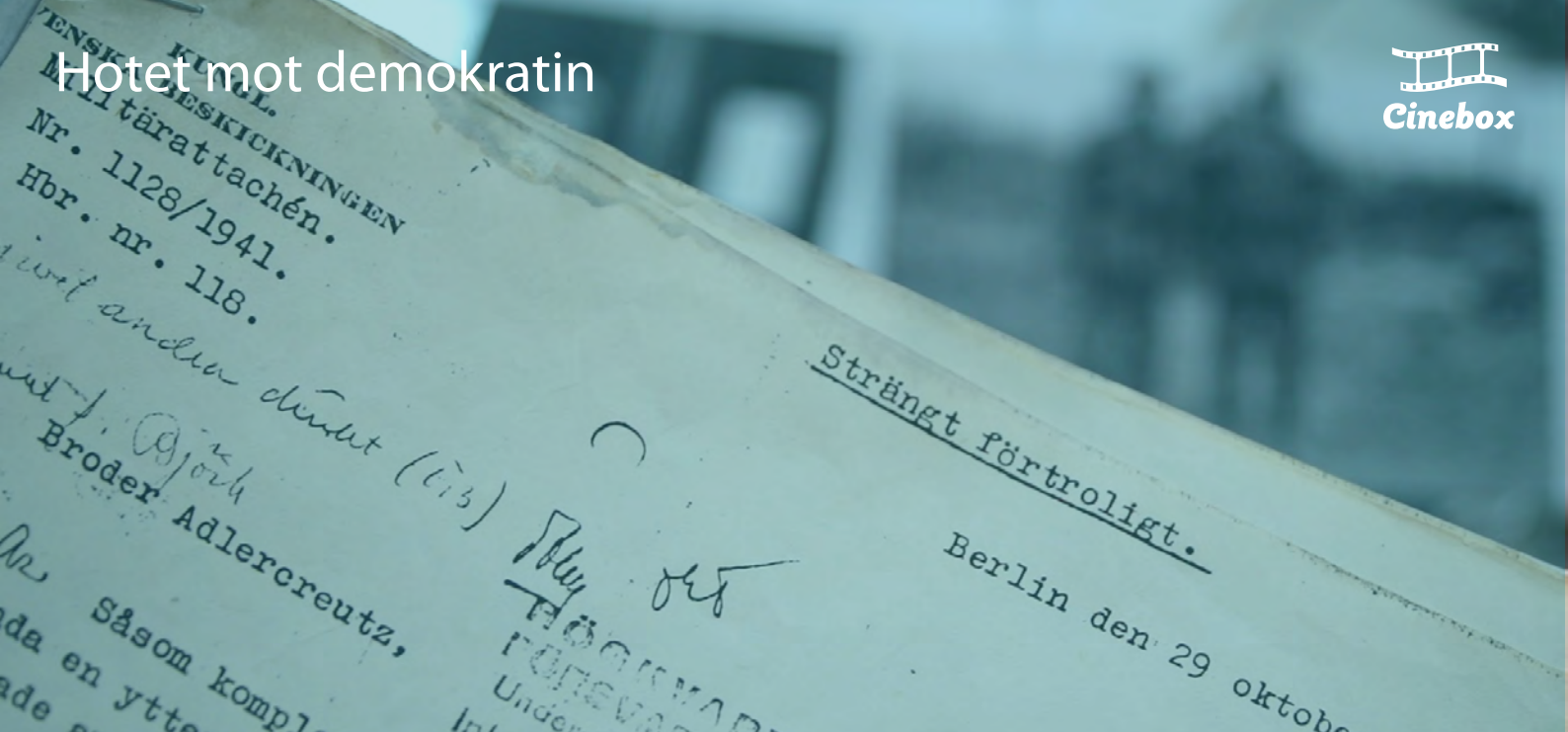
I Värmland bildades världens första nazistiska parti utanför den tysktalande världen. I Deje hölls de första partimötena och i Karlstad skaffades den första partilokalen. Hitler och Goebbels bjöds in till partiet men fick nej av svenska myndigheterna. Partiet samlade inte så många anhängare och fick i valet 1932 inga mandat i riksdagen. I Norge växte sig däremot ett nazistparti stort under ledning av Vidkun Quisling. Han ledde partiet Nasjonal samling och kom så småningom att upplösa parlamentet och styra Norge med stöd av Hitler.

1939 inledde Tyskland anfallet mot Polen. Hitler motiverade skickligt anfallet, att det var nödvändigt för fortsatt framgång, och de som hoppades på ett

Storgermania var imponerade. Bland dessa fanns ett antal svenskar och några av dessa berättas det om i filmen. När filmen producerades fanns bara några enstaka av de svenska SS-soldaterna fortfarande vid liv. De ställde motvilligt upp på intervjuer.

Torkel Tillman kom från en mindre ort strax utanför Örebro. Han hade kopplingar till Tyskland via sin frånskilda mamma och lät sig värvas till den del av SS som kallades Waffen-SS. SS var en sorts en politiskt motiverad livvakt åt Hitler under ledning av Heinrich Himmler, medan Waffen-SS var den stridande avdelningen med stridsdugliga och särskilt motiverade soldater. Torkel fick en dotter som numera bor i USA och som uttalar sig vid flera tillfällen i filmen. För att få genomföra giftermålet var Torkel och hans blivande fru tvungna att rasutredas. Särskilt Torkel behövde bevisa att han var en riktig arier för att få gifta sig.

Vi får också möta Vera Oredson. Hennes mamma var svenska och pappa var medlem i Hitlers bruna garde. Hon har inte släppt den ljusa bild av nazismen som hon fick som ung och är än idag övertygad nazist. Hennes bror har tagit avstånd och han berättar att Vera är 8 år äldre och tidigt kom med i BDM (den kvinnliga motsvarigheten till hitler jugend). Hon

blev illa behandlad av sin pappa i hemmet och brodern tror att hon använde BDM som en möjlighet att komma hemifrån och få en annan typ av gemenskap. Det blev därför en positiv period för henne och brodern tror att det är en av förklaringarna till hennes sympatier.

Elis Höglund växte upp på barnhem och blev sedan bortauktionerad till en bonde som misshandlade honom. Han tror att uppväxten spelat stor roll för att han hamnade i Tyskland som SS-soldat. Han berättar också om spänningen det innebar och känslan av att det nu äntligen händer något nytt.

I Sverige startades en variant av Hitlerjugend. Medlemmarna var en brokig skara, men med en del gemensamma drag. Nästan hälften av dem kom från ett hem med en ensamstående förälder. De har också gemensamt för dem var att de tigit om sin medverkan efter kriget och lämnat anhöriga med många frågor. En av dessa var Erik Dahlin. Anhöriga berättar om hans liv på 30-talet med fattigdom och elände och tror att det var därför han sökte äventyret på annat håll.

Två göteborgsbröder var med på ett utbildningsläger i Tyskland men ångrade sig snart och längtade hem. En av bröderna skrev hem till mor och berättade om allt hemskt de fått vara med om och hur illa fångar behandlades i koncentrationslägren. Han

berättar också att vissa rekryter längtar till fronten och hoppas att livet blir bättre där.

SS-sturmmann Hans Linden skrev i sin dagbok om hur de behandlade fångarna i lägren och visar att de svenskar som rekryterades av SS kände till den etniska rensningen. Tidigare nämnde Elis Höglund berättar också om vad han kände till och bekräftar att de var medvetna om och bevittnade hemskheterna. I Nürnbergprocesserna efter kriget dömdes hela SS, inklusive Waffen-SS, för krigsförbrytelser.

Filmen avslutas med en reflektion över vilka det var som anslöt sig till SS och man konstaterar att de utgjorde ett tvärsnitt av samhället. Där fanns företagare, tjänstemän, militärer, studenter, adel, arbetare och statarbarn. Runt hälften kom från hem med en ensamstående mamma. En del av dem var småkriminella och missnöjda med Sverige och sitt liv.

Många tjänade på att hålla tyst om tyskvänlighet och svensk nazism. Det har först på senare tid uppdagats att det fanns dödslistor som visar på utrotningsplaner av de svenska judarna på samma sätt som i Norge. Man har funnit lådor med namnkort på människor som skulle dödas. Uppsamlingsläger för förvaring innan deportationen till förintelselägren skulle byggas på Gotland och i Sjöbo.

Arbete efter filmen

Frågor till filmen

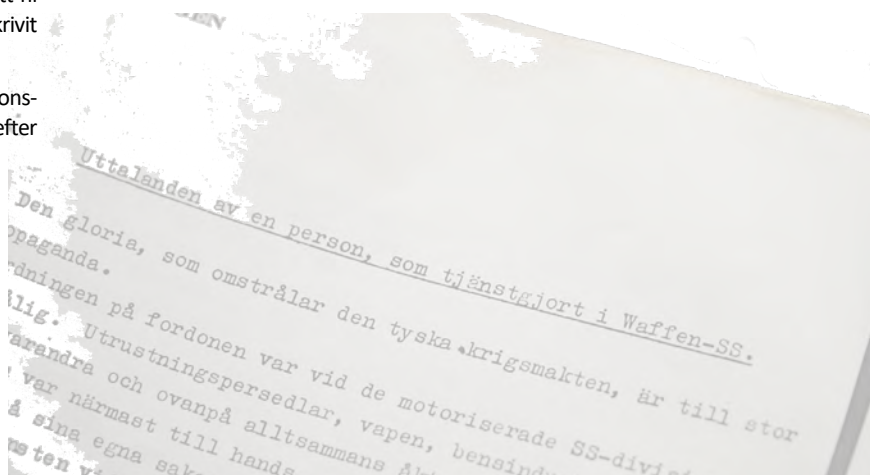
1. Var bildades det första svenska nazistiska partiet?
2. Vad är SS?
3. Vad var Hitlerjugend för något?
4. Vad lockade den svenska motsvarigheten till Hitlerjugend med?
5. Vilka var de svenskar som blev nazister? Vad hade de gemensamt?
6. Vilka lockelser lyfter man fram i filmen som en förklaring till att dessa personer valde att gå med i SS?
7. Vem är Vera Oredsson?
8. Vad lyfter Veras bror fram som en förklaring till att hon blev nazist?
9. Berätta kortfattat om någon av de svenska SS-soldaterna.
10. Vilka gemensamma nämnare tas upp i filmen som en förklaring till att de valde att bli SS-soldater?

Förslag till arbete efter filmen

1. Låt eleverna anteckna svar på frågorna under tiden att ni tittar på filmen. Låt dem berätta för varandra vad de skrivit ned.
2. Dela in klassen i grupper som samtalar kring diskussionsfrågorna. Låt dem redovisa sina tankar för hela klassen efter en stund.

Diskussionsfrågor

- I filmen lyfter de bland annat fram att samhället och personernas uppväxt hade betydelse för att de valde att gå med i SS. Finns det några likheter med det Sverige vi har idag? Skulle samma sak kunna hända igen?
- Vilka personer är det som lockas att bli nazister? Finns det någon gemensam nämnare? Är det samma faktorer som styr när någon beslutar sig för att ansluta till någon nazistisk rörelse? Vilka likheter respektive skillnader finns det om man jämför med de som ansluter till andra extrema rörelser, exempelvis IS?
- Varför är det svårt att dra sig ur sådana rörelser?
- Är det viktigt att komma ihåg dessa personer och händelser som filmen belyser?
- Hur mycket skuld tycker ni att man ska lägga på de svenskar som valde att delta på Hitlers sida?
- Vad menas med propaganda? Hur lyckades Hitler få så många människor att ställa sig på hans sida?
- Hur ska vi på bästa sätt värna om demokratin och tanken om alla människors lika värde? Hur kan vi se till så inte nazistiska rörelser får fotfäste?

Arbete efter filmen

Fördjupning

1. För ett längre arbete med anknytning till andra världskriget, mellankrigstiden, nazismen och förintelsen finns ett bra material på Forum för levande historia. Se länk under *Internetkällor*.
2. Förslag till ett större arbete om hur vi människor är påverkbara:

Se filmen "Die Welle" och diskutera vad det är som gör att de blir så påverkade och väljer att delta i experimentet. Vilka likheter hittar ni med de svenskar som gick med på Hitlers sida under andra världskriget? Idag finns det många som är medlemmar i nazistiska partier. Vad är det som lockar dem? Hur kan samhället jobba för att minska antalet personer som vänder sig till nazistiska och rasistiska rörelser?

För ytterligare arbete i samarbete med svenska/engelska vill vi rekommendera följande filmer och skönlitterära eller biografiska böcker:

Skönlitteratur/biografi:

- Markus Zusak, Buktjuven (även som film)
- John Boyne - Pojken i randig pyjamas (även som film)
- Hedi Fried - Skärvor av ett liv
- Jessica Bab Bonde, Peter Bergtin - Vi kommer snart hem igen
- Georg Klein - Jag återvänder aldrig

Film:

- Die Welle (The wave), se fördjupning ovan
- En labyrint av lögnare (Tysklands Oscarsbidrag 2015)
- Schindlers list
- Agnus Dei, bra moraldrama med kvinnors villkor i fokus
- Expo - kampen om allas lika värde - kort utbildningsfilm

Internetkällor

SO-rummet

[Sverige under andra världskriget](#)

Forum för levande historia

[Propaganda - risk för påverkan](#)

Expo

[Den rasideologiska miljön idag](#)

Allt om historia

[Hur många svenskar var frivilliga i Waffen-SS?](#)

Expressen

[Svenskarna som stod på Hitlers sida: "en stor potentiell fara"](#)

Forskning & Framsteg

[Fler slogs för de allierade än för Nazityskland](#)

Svenska Dagbladet

[Barbro Eberan: Äventyret lockade svenskar till SS](#)

DuckDuckGo

[En sökmotor som inte spårar dig](#)

Läroplanen

Filmserien **Hotet mot demokratin** passar bra för undervisning i historia och samhällskunskap i grundskolan och gymnasiet. Här enligt några exempel ur det centrala innehållet i Lgr11 och Gy11, se www.skolverket.se.

Från centrala innehållet årskurs 7-9, historia, Lgr11

Imperialism och världskrig, cirka 1800–1950

- Nationalism och olika former av demokrati och diktatur i Europa och i andra delar av världen.
- De båda världskrigen, deras orsaker och följder. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag.
- Historiska berättelser från skilda delar av världen med skildringar av människors upplevelser av förtryck, till exempel i form av kolonialism, rasism eller totalitär diktatur och motstånd mot detta.

Centrala innehållet för gymnasiet, historia 1b, Gy11

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välbefinnande, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, men också kolonialism, diktaturer, folkmord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.
- Olika historiska frågeställningar och förklaringar kring långsiktiga historiska förändringsprocesser som speglar både kon-

tinuitet och förändring, till exempel befolkningsutveckling, statsbildning, jordbrukets utveckling och olika syn på människors värde, på makt och på könsmönster.

- Hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik. Betydelsen av historia i formandet av identiteter, till exempel olika föreställningar om gemensamma kulturarv, och som medel för påverkan i aktuella konflikter.

Centrala innehållet för gymnasiet, samhällskunskap 1a1 50 p samt 1a2, 50 p, Gy11

- Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.

Samhällskunskap 1b, 100 p

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

Samhällskunskap 2, 100 p

- Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, till exempel mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor.